

in hoofdzaak mannen, ook wel vrouwen, maar geen kinderen. Van alle volwassen mannen, die tussen 1771-1780 inkwamen, was ruim 15 % Duitser; tussen 1781-1790 ruim 11 %. Voor mannen en vrouwen tezamen liggen de cijfers iets lager. In 1804 was ca. 10 % van de elders geboren volwassen bevolking van Hillegersberg afkomstig uit Duitsland. Zoals gezegd, was het aantal mannen twee maal zo groot als dat der vrouwen. De geboorteplaatsen der Duitsers waren vele dorpen en gehuchten, gelegen in één strook vanaf de Nederlandse grens bij Lingen in zuidoostelijke richting langs het Teutoburgerwald via Tecklenburg en Osnabruck tot in het stift Paderborn; verder meer naar het oosten de strook rondom Minden en meer naar het westen het Munsterse en Kleefse.

Waarmee verdiende de bevolking van Hillegersberg haar brood? Het is in het voorafgaande wel duidelijk geworden, dat de veenderij in het noorden de economische kurk was, waarop het ambacht dreef. Dank zij de mogelijkheid tot vervening was de bevolking zó vermeerderd, dat de omgeving van Bergschenhoek het oude bestuurs- en kerkelijk centrum Hillegersberg was voorbijgestreefd. Op een beroepsbevolking van ca. 700 mannen en vrouwen, in 1742 ingeschreven in het Personeel Kohier, tellen we 118 veenlieden, 28 baggerlieden, 59 turfmaaksters, 41 turfschippers, 2 turftonniers en 100 „arbeiders”, waarvan zeker een deel werkzaam zal zijn geweest in de veenderij. Bij elkaar geteld komen we tot ca. 35 à 40 % van de beroepsbevolking. In 1804 waren er nog maar 17 veenlieden en 10 turfschippers over, voornamelijk geconcentreerd in Ommoorden. In die tussentijd had zich een enorme crisis voltrokken, doordat de voornaamste bestaansbron was opgedroogd, velen te Hillegersberg of elders ander werk hadden moeten aanpakken of naar andere veengebieden de wijk hadden genomen, en vele anderen tot grote armoede waren vervallen en aan de genade van uitgeputte Armenkassen waren overgelaten.

Toen kort voor 1780 de plassen om Bergschenhoek waren drooggevallen, werd het ambacht, tot overmaat van ramp, zo door koortsen geteisterd, dat de mensen als ratten wegstierven. Een vreemd element, de berooide Duitser, de bovenlander, deed ter zelfder tijd zijn entree tot versterking van de gedunde gelederen.

Zo goed en zo kwaad als het ging moest het grote vacuüm, veroorzaakt door de ondergang van de belangrijkste bedrijfstak,